

**Інститут економічних досліджень та політичних консультацій
Київ Економікс Інвест**

Консультативна робота [AgPP No. 33]

**Давальницька переробка цукру-сирцю –
виважена політика?**

Олег Нів'євський
Анна Кузнєцова
Сергій Кандул
Хайнц Штрубенхофф

Київ, Березень 2011

Про Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) - провідний український аналітичний центр, що спеціалізується на економічних дослідженнях та консультаціях з питань економічної політики. ІЕД був заснований у жовтні 1999 року провідними українськими політиками та Німецькою консультативною групою з питань економічних реформ

Місія ІЕД - вироблення альтернативного погляду на ключові проблеми суспільного та економічного розвитку України. В рамках місії ІЕД націлює свою діяльність на надання висококваліфікованої експертної оцінки в галузі економіки й економічної політики, має бути реальним чинником формування громадської думки шляхом організації відкритого публічного діалогу та сприяти розвитку економічних та суспільних наук і стимулювати розвиток дослідницької спільноти України.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій

Рейтарська 8/5 А, 01034 Київ

Тел: +38 044 / 278 63 42

Факс: +38 044 / 278 63 36

institute@ier.kiev.ua

<http://www.ier.kiev.ua>

Київ Економікс Інвест

Київ Економікс Інвест надає послуги найвищої якості інвесторам агробізнесу, залучаючи експертизу міжнародних та вітчизняних фахівців у сфері фінансів, інвестицій, сільського господарства та аналізу ефективності. До основних послуг КЕІ відносяться: консультації щодо отримання доступу до міжнародних фінансових засобів для українських компанії, визначення вигідних інвестицій в Україні для міжнародних інвесторів, комплексна оцінка інвестиційних проектів, що претендують на отримання інвестицій від світових комерційних банків, аналіз економічної доцільності для міжнародних фінансових закладів, план проекту та інвестиційна підготовка, планування грошових потоків и ведення бізнесу, а також навчання та розвиток в організації.

Київ Економікс Інвест

Рейтарська 8/5 А, 01034 Київ

Тел: +38 044 / 278 63 42

Факс: +38 044 / 278 63 36

nivievskyi@ier.kiev.ua

strubenhoff@ier.kiev.ua

Подяка

Аналітична робота, представлена у цій роботі, не була б можливою без інформаційної підтримки та кооперації з провідними експертами галузі, а також з представниками бізнесу. Автори висловлюють свою щирю подяку за змістовне співробітництво, інформаційну підтримку та сприяння з боку пана Сергія Наливки (Консалтингова агенція AAA, Україна), пана Володимира Лапи (Український клуб аграрного бізнесу, Україна), пана Рона Лорда (USDA, США), пана Євгена Іванова (Інститут кон'юнктури аграрного ринку, Росія), пані Юстини Ярошевської та д-ра Томаса Кірхберга (Зюдцукер Мангайм/Охзенфурт, Німеччина), пана Андрія Товстоп'ята (Інвестмент Кепітал Юкрейн лтд., Україна). Автори також висловлюють подяку д-ру Станіславу Джинджичу (Юкрейніан Шугар Компані, Україна) за його підтримку, поради та професійну допомогу протягом всього часу підготовки роботи.

Зміст

Резюме	5
Вступ	7
1. Поточний стан та історія давальницьких операцій з цукром-сирцем в Україні	7
2. Міжнародний досвід переробки цукру-сирцю	9
2.1. Торгівля та переробка цукру-сирцю у світі: ключові факти і тенденції	9
2.2. Програма реекспорту рафінованого цукру у США	10
2.3. Сприяння внутрішній переробці у ЄС.....	12
2.4. Росія та Білорусія	15
3. Економічний аналіз операцій з давальницькою сировиною	15
3.1. Економічна модель	15
3.2. Кількісний аналіз переваг переробки давальницької сировини: розрахунки моделі	18
3.3. Занепокоєння, пов'язані з переробкою давальницького цукру.....	22
4. Висновки та рекомендації.....	23
5. Перелік посилань	25

Резюме

Давальницька переробка цукру-сирцю - доволі поширене явище у міжнародній торгівлі. За умов давальницької переробки, цукор-сирець імпортується без сплати митних зборів, переробляється (рафінується) та потім реекспортується у вигляді білого цукру або цукровмісних продуктів. Це створює торгівлю, яка не шкодить інтересам вітчизняних виробників подібної продукції. Давальницька переробка цукру-сирцю особливо характерна для країн із значним рівнем захисту внутрішніх ринків цукру, як то в США, ЄС або Росії. У цих країнах давальницька переробка в основному спрямована на компенсацію виробникам цукромісткої продукції високих внутрішніх цін на цукор, які викликані витратними політичними заходами на ринку цукру. Для виробників цукру використання давальницьких схем збільшує ефективність використання переробних потужностей після відносно короткого циклу переробки цукрових буряків.

Нинішній режим тарифної квоти на імпорт цукру-сирцю в Україні добре захищає вітчизняних виробників цукру від міжнародної конкуренції; водночас це спричиняє високі внутрішні ціни на цукор. За таких умов давальницька переробка цукру-сирцю добре вписується в організацію ринку цукру в Україні. Однак з недавнього часу давальницька переробка аграрної та харчової продукції (включно із цукром, групи товарів 1-24 УКТ ЗЕД) офіційно заборонена в Україні, а саме після набуття чинності Закону України № 1782 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи» від 22 грудня 2009 року.

У цій консультативній роботі ми показуємо, що давальницька переробка цукру-сирцю є прийнятною політикою для України, оскільки вона спроможна частково компенсувати втрати ефективності та добробуту через існування тарифної квоти на імпорт цукру-сирцю в Україні. В основному це досягається за рахунок скорочення постійних витрат галузі на одиницю випуску продукції завдяки більш ефективному використанню переробних потужностей після закінчення кампанії переробки цукрових буряків. За результатами модельних розрахунків (на базі типового для України цукрового заводу) ми показали, що за рахунок давальницької переробки середній український цукровий завод може зекономити близько **півмільйона доларів США** за сезон. В розрахунку на близько 40 цукрових заводів, які можуть на сьогодні переробляти цукор-сирець, це дає можливість сукупної економії близько **20 млн. дол. США**. Інші потенційні вигоди можуть включати: i) додаткові інвестиції у потужності заводів з переробки цукрових буряків; ii) додаткові вигоди для робітників галузі, які могли б отримати вищі заробітні плати; iii) зниження собівартості цукру; iv) додаткові податкові надходження до міських бюджетів.

Переробка давальницького цукру-сирцю також може надати вигоди експортно-орієнтованим виробникам цукровмісної продукції. Купуючи цукор на світових ринках без сплати імпорتنих мит, вони мають змогу залишатися конкурентоспроможними на міжнародному рівні та збалансовувати внутрішній ринок у випадках дефіциту цукру на внутрішньому ринку. Відповідно до наших розрахунків, до осені 2009 року переробка цукру-сирцю була тільки гранично прибутковою, якщо прибутковою взагалі, для експортно-орієнтованих виробників цукровмісної продукції; у 2010 році давальницька переробка цукру-сирцю могла б пом'якшити ціновий шок та допомогти підтримати виробничі витрати виробників цукровмісної продукції на конкурентоспроможному рівні.

На жаль, цього не відбулось, оскільки з початку 2010 року давальницька переробка сільськогосподарської та харчової продукції була офіційно заборонена.

За певних обставин, давальницька переробка може створити деякі експортні можливості для українського цукру. Україна знаходиться поміж двома надто регульованими цукровими ринками, - Росією та ЄС. Реформування цукрового ринку в ЄС призвела до створення щорічного структурного дефіциту розміром близько 3 млн. тон. Несприятлива погода та високі світові ціни на цукор цього маркетингового року призвели до поглиблення дефіциту ще близько на 1,8 млн. тон. Європейські внутрішні ціни повели себе відповідно; наразі у ЄС цукор коштує на 300 дол. США/т дорожче, ніж в Україні. Оскільки у ЄС запроваджена квота на безмитний імпорт цукру у розмірі 300 000 тон для подолання дефіциту цукру, Україні могла б переробити цукор-сирець на давальницьких умовах та експортувати його до ЄС. Також українські виробники цукру могли б експортувати до ЄС білий цукор за Програмою сприяння внутрішній переробці в ЄС. Переробка давальницького цукру-сирцю дозволила б українським цукровикам боротись із Росією за азіатські експортні ринки. А це, у разі перевиробництва, допомогло б знайти експортні ринки навіть для українського бурякового цукру.

Стурбованість щодо негативного впливу давальницької переробки цукру-сирцю на розвиток бурякоцукрової галузі в Україні є безпідставною. Відповідно до наших розрахунків, зростання врожайності цукрових буряків та коефіцієнта виходу цукру (особливо у вертикально-інтегрованих структурах) суттєво збільшує конкурентоспроможність бурякового цукру порівняно із рафінованим цукром-сирцем, особливо за поточних високих світових цін на цукор-сирець. Досвід Росії є підтвердженням цього факту, де водночас із збільшенням масштабів переробки цукру-сирцю, збільшуються і посівні площі цукрових буряків.

Вступ

Давальницька переробка використовуються у міжнародній торгівлі в доволі значних масштабах. За умов давальницької переробки, імпорт товарів не обкладається митом та ПДВ, якщо він переробляється в країні, а потім у вигляді готової продукції вивозиться за її межі. Тобто виникає торгівля, яка не шкодить інтересам виробників тотожних товарів в країні. В Україні сільськогосподарська продукція та продукти харчування не можуть перероблятися на давальницьких умовах у зовнішньоекономічних зносинах після введення відповідного обмеження Законом України №1782 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи» від 22 грудня 2009 року. Не зважаючи на те, що офіційною підставою (викладена в пояснювальній записці до закону) введення такого обмеження були проблеми із давальницькою переробкою на ринках м'яса, зернових, соняшника та олії, давальницькі схеми були заборонені для усіх видів сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, у тому числі і цукру (групи товарів 1-24 УКТ ЗЕД). Крім того, основним аргументом такого рішення стали проблеми контролю за дотриманням вимог законодавства щодо регулювання операцій з давальницькою сировиною, без будь-якої згадки про економічні вигоди від давальницьких схем.

Ринки цукру традиційно характеризуються високим ступенем протекціонізму, особливо в країнах з тривалою історією виробництва бурякового цукру, як, наприклад, в Україні. Для цих країн давальницькі схеми є способом компенсації виробникам цукровмісної продукції високих внутрішніх цін на цукор, що є наслідком витратної політики на ринку цукру; для виробників цукру такі схеми дозволяють збільшити завантаженість виробничих потужностей після доволі короткого сезону цукроваріння з буряку. Імпорт цукру-сирцю (понад ту кількість, яка необхідна для задоволення внутрішнього попиту) за світовими цінами з метою переробки та подальшого реекспорту у вигляді білого цукру чи цукровмісної продукції, звільняється від сплати імпортного мита та відповідних податків. У цій консультативній роботі ми обговорюємо ці та інші аспекти переробки давальницької сировини, та з'ясуємо, чи доцільна переробка цукру-сирцю в Україні.

Нижче ми надаємо базову інформацію щодо давальницької переробки цукру-сирцю в Україні. В 3-ій частині висвітлюється міжнародний досвід з давальницького імпорту цукру-сирцю. 4-та частина містить економічний аналіз давальницьких операцій з цукром-сирцем. Робота завершується висновками та рекомендаціями.

1. Поточний стан та історія із давальницьких операцій з цукром-сирцем в Україні

Операції з давальницькою сировиною в Україні можна поділити на «внутрішні» та «зовнішні». Учасниками (з обох боків) угод першого типу є резиденти, другого (хоча б з одного боку) – нерезиденти. Окремих законів, які регулюють внутрішні давальницькі операції, немає (втім існують окремі положення, що визначають особливості оподаткування, наприклад поширення спеціального режиму ПДВ у сільському господарстві).

Основним законом, що регулює зовнішні давальницькі операції, є Закон №327/95-ВР «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» від 15 вересня 1995 року. Згідно з законом, вартість давальницької сировини має складати не

менше 20% від вартості кінцевої продукції. Імпортне мито та ПДВ¹ не сплачується, якщо сировина поробляється та вивозиться з України протягом 90 днів² (в окремих випадках цей термін можна подовжити). Кінцева продукція може реалізуватися на внутрішньому ринку (такий продаж має здійснюватися виключно дочірніми компаніями власника давальницької сировини) тільки за умов сплати імпортного мита та ПДВ шляхом погашення фінансових гарантій (векселів), раніше пред'явлених митній службі. Податкові розрахунки здійснюються за допомогою векселів.

З 2010 року норми Закону про давальницьку сировину не поширюються на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування (групи товарів 1-24 УКТ ЗЕД), згідно з Законом України №1782 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи» від 22 грудня 2009 року.

Законодавче регулювання імпорту давальницького цукру-сирцю доповнюється положенням про заборону реалізації виробленої кінцевої продукції в Україні (див. Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру»³). Крім цього, існувало багато нарікань про спекуляції з давальницьким цукром⁴. Було зафіксовано декілька шляхів порушення законодавства про давальницьку сировину та спроб продажу рафінованого цукру на внутрішньому ринку. Відповідно до офіційних листів, виробники продавали цукор з давальницької сировини на внутрішньому ринку до початку сезону цукроваріння в Україні, а потім для виконання давальницьких контрактів постачали цукор з буряків (під час сезону низьких цін). Іншими способами обходу законодавства були реекспорт «пустих» вагонів рафінованого цукру та заниження показників виходу цукру з сирцю (який зазвичай становить 97%) або митної вартості імпортованого цукру-сирцю.

Через відсутність достовірних даних, обсяги імпорту цукру-сирцю за давальницькими контрактами визначити складно. Згідно з даними УкрАгроконсалт, кількість імпортованого давальницького цукру-сирцю склала 816 тис. тон у 2002/03 рр., 460 тис. тон у 2003/04рр., 47 тис. тон у 2004/05рр., 40 тис. тон у 2005/06рр. та лише 20 тис. тон у 2006/07 рр. Згідно з балансом попиту та пропозиції цукру в Україні (Таблиця 1), 20 тис тон давальницького цукру- сирцю було всім обсягом імпорту цукру у 2006/07 рр. Інформація за останні роки, на жаль, є недоступною.

---

¹ Стаття 204 Податкового кодексу України №2755 від 2го грудня 2012р.

² Всі відповідні мита та податки сплачуються векселями, що видаються на період переробки продукції. Векселя погашаються за умови реекспорту та відповідного документування.

³ Закон України №758 " Про державне регулювання виробництва та реалізації цукру» від17 червня 1999 року

⁴ Див. наприклад лист Міністерства аграрної політики до Державної митної служби N 01-14/431 від 16 вересня 2002 року

Таблиця 1 Баланс попиту та пропозиції цукру в Україні

Показник, 1000 тонн	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Запаси на початок періоду	144	211	580	379	176	40
Виробництво цукру з буряків	2 012	2 659	1 827	1 531	1 276	1 540
Імпорт	235	20	72	150	337	255
<i>у тому числі давальницька сировина</i>	40	20	-	-	-	-
Експорт	30	10	1	35	0	0
Сукупна пропозиція	2 361	2 880	2 479	2 026	1 789	1 795
Сукупне використання	2 150	2 300	2 100	1 850	1 750	1 750
Перехідні запаси	211	580	379	176	40	45
Виробництво цукрових буряків*	1 952	2 620	1 860	1 567	1 269	1 540

Джерело: Консалтингова агенція ААА; Дані про обсяг імпорту давальницького цукру – Укragenконалт. Примітка *Виробництво цукру наведено по календарним рокам

2. Міжнародний досвід із давальницькою переробкою цукру-сирцю

2.1. Торгівля та давальницька переробка цукру-сирцю у світі: ключові факти і тенденції

За два останні десятиліття частка імпорту цукру-сирцю у світовій торгівлі досягла близько 60% у 2010 році. Транспортування цукру-сирцю та його дистанційна переробка менш витратна, ніж транспортування рафінованого цукру в мішках. Світовий досвід свідчить про те, що переробка цукру-сирцю характеризується великими обсягами та є доволі низькорентабельним бізнесом, який не виправдовує себе якщо не виконуються наступні три умови (Asadi, 2008, стор.547): і) завод недалеко від портів або водогонів, оскільки транспортування цукру-сирцю по суходолу є вкрай витратним; ii) прийнятної ціни на цукор-сирець; та iii) великого обсягу виробництва.

Попит на цукор-сирець формується двома шляхами. Під час дефіциту переробні заводи імпортують цукор-сирець для рафінування і подальшої реалізації внутрішньому ринку. У цьому випадку давальницькі схеми не застосовуються. Деякі країни, в яких переробні потужності розташовані у районах виробництва цукру далеко від портів, в часи дефіциту підтримують імпорт в основному білого цукру. Так звані «давальницькі переробними» (країни з вільними переробними потужностями у портових зонах) імпортують цукор-сирець з метою його подальшого реекспорту у рафінованій (переробленій) формі. Обсяги переробки залежать від премії білого цукру та дуже часто спеціальними заохочувальними тарифними програмами (Gudishnikov та ін., 2004). Заводи з переробки цукру-сирцю будуються у всьому світі, включаючи Алжир, Саудівську Аравію, ОАЕ, Сирію та Індонезію. Традиційно вони існують у США, Кореї, Малайзії та Китаї.

Очікуване зростання світового попиту на цукор у 2010 році вплинуло на плани найбільшого виробника цукру в Алжирі (компанії «Цевітал»), яка вирішила у 2011 році

збільшити свої переробні потужності у припортовій зоні Бейджаджа на 25% для щорічної переробки 2,5 млн. т цукру (близько половини виробленого цукру планується експортувати).⁵ Тим часом, найбільший переробник цукру у світі, завод Аль Халіж⁶ у Дубаї, тимчасово до 25 лютого 2011 року припинив роботу. Інші компанії також скоротили обсяги переробки для зниження витрат у часи спаду.⁷ Як зазначається у журналі «Уол Стріт» нещодавно різниця в ціні білий цукор – цукор – сирець знизилась до 60 дол. США/ т, у той час як заводи звикли до комфортного операційного рівня близько 100 дол. США/ т. Давальницька переробка цукру-сирцю підтримується багатьма урядами. Програма з реекспорту рафінованого цукру існує у США та ЄС. Цікавим прикладом для України може бути досвід Росії, де цукор-сирець перероблюється в значних обсягах.

2.2. Програма реекспорту рафінованого цукру у США⁸

Майже одразу після введення тарифних квот (TRQ) у 1982 році, стало зрозумілим, що через спричинені квотою високі ціни на сировину, переробники цукру-сирцю та експортери цукровмісної продукції (SCP) будуть неконкурентоспроможними на світових ринках. Для підтримки галузі з переробки цукру-сирцю у Сполучених Штатах Америки, Департамент з сільського господарства США (USDA) дозволяє імпортувати цукор-сирець поза межі TRQ відповідно до трьох окремих програм реекспорту: 1) Програма реекспорту рафінованого цукру (RSREP); 2) Програма реекспорту цукровмісної продукції (SCPREP); 3) Програма з багатоатомного спирту (PAP).

Жодна з цих програм не дозволяє імпортувати цукор для людського споживання на території США, а тільки для подальшого реекспорту або нехарчового використання в межах США.

Спочатку переробники мають отримати ліцензію на реекспорт від USDA у відділі з ліцензування. Фізичні особи, партнерські корпорації, асоціації та інші підприємства-представники бізнесу можуть подаватись або мати не більше однієї ліцензії. Наразі у США існує 200 компаній із такою ліцензією.

Ліцензія RSREP дозволяє переробнику ввозити цукор-сирець підкатегорії 1701.11.20 US HTS та експортувати еквівалентну кількість рафінаду на світовий ринок або передати відповідну кількість рафінованого цукру власникам ліцензій за програмами SCPREP чи PAP. У будь-якому випадку такий експорт чи передача можуть відбуватись протягом 90 днів після ввезення цукру-сирцю в рамках Програми. Початковий імпорт цукру-сирцю до позитивного сальдо ліцензійного балансу ліцензіата (відбувається кредитування), а наступний експорт чи передача рафінаду - до негативного сальдо ліцензійного балансу (відбувається оплата), що знижує або і зовсім усуває позитивне сальдо ліцензійного

⁵<http://www.bloomberg.com/news/2010-10-21/ceval-to-boost-sugar-refining-capacity-25-as-demand-climbs.html> (Завантажено 20 березня 2011 року)

⁶ Завод з переробки цукру Al Khaleej (Аль Халіж) має потужність 5 тис т/ день. Протягом економічних спадів він може працювати на 60% та нижче, як це було у 2009 році. Він має потужності із зберігання у 1 млн т цукру. Завод Аль Халіж реалізує рафінований цукор на регіональні ринки такі як Ірак, країни Перської затоки та Пакистан; у 2009 році обсяги експорту рафінаду до ЄС значно зросли дпр. Наразі він імпортує цукор-сирець з Бразилії (найбільшого експортеру сирцю у світі), з того часу як Індія перейшла від категорії провідного експортера до великого імпортера цукру. Подальші деталі дивись тут <http://www.arabianbusiness.com/credit-crisis-erodes-dubai-sugar-refinery-s-capacity-80091> (Завантажено 20 березня 2011 року)

⁷ <http://online.wsj.com/article/BT-CO-20110222-709970.html> (Завантажено 20 березня 2011 року)

⁸ Цей розділ ґрунтується в основному на інформації з: Jenkins (2004); джерел USDA щодо програм реекспорту, інформація за якими доступна тут: <http://www.fas.usda.gov/info/fr/1999/021299.html> та <http://www.fas.usda.gov/itp/imports/Sugar/sugarreexport.asp>; дані можна завантажити тут: http://www.fas.usda.gov/smi_arc.asp; NCA (2007)

балансу. Власник ліцензії має випустити облігацію чи акредитив на користь USDA для гарантування проведення операцій з цукром у рамках Програми. Переробникам цукру-сирцю з тростини дозволяється у рамках Програми експортувати рафінований цукор, якщо вони очікують на імпорт. Баланс переробника цукру-сирцю з тростини після підбиття підсумків усіх зборів та кредитів не має перевищувати 50 000 коротких тон⁹ у сирому еквіваленті. Цукор, що розглядається в рамках Програми, є рівнозначним. Тобто цукор, що передається або експортується може відрізнятися від цукру, виробленого шляхом переробки цукру-сирцю, імпортованого в рамках Програми. Уся переробка має відбуватися на митній території США.

Ліцензія SCPREP дозволяє виробнику цукровмісної продукції отримувати рафінований цукор від ліцензованих переробників цукру-сирцю та експортувати еквівалентну кількість цукру в цукровмісній продукції (наприклад, етанол чи кондитерські вироби). Аналогічно, як і у випадку з RSREP, власник ліцензії має випустити облігацію чи акредитив на користь USDA для гарантування операцій в очікуванні експорту цукру у цукровмісній продукції. Ліцензований виробник продукції має здійснити експорт впродовж 18 місяців з моменту отримання (передачі) рафінованого цукру від ліцензованого переробника. Сальдо ліцензійного балансу виробника не може перевищувати 10 000 коротких тон рафінованого цукру. На відміну від RSREP, фізична особа чи корпорація, яка є 100% власником одного чи більше дочірніх корпорацій-виробників цукровмісної продукції, може отримати консолідовану ліцензію, що покриває усі трансакції (як материнської, так і дочірньої компанії). У таких випадках консолідований баланс виробника не має перевищувати 25 000 коротких тон рафінованого цукру. Виробництво усієї цукровмісної продукції має відбуватися на митній території США.

Ліцензія PAP дозволяє імпортувати цукор за межами TRQ для виробництва різноманітної нехарчової продукції. За цією Програмою не існує вимоги реекспорту, однак існують жорсткі вимоги щодо звітування для гарантування того, що імпортований цукор не використовується у харчових цілях. Параметри ліцензії щодо корпоративних структур та балансу, ідентичні до параметрів ліцензії SCPREP.

Наведена нижче Таблиця 2 демонструє, що обсяги цукру-сирцю в рамках реекспортних програм набагато менші у порівнянні з сукупним імпортом і сукупною пропозицією, для того щоб мати будь-який значний вплив на умови функціонування внутрішнього цукрового ринку у США.

---

⁹ 1 коротка тона = 907,18474 кг

Таблиця 2 Баланс цукру у США

Показник, тис. тонн	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Запаси на початок періоду	1,540	1,632	1,510	1,392	1,454
Виробництво цукру з буряка	4,543	4,283	3,823	4,105	4,436
Виробництво цукру з тростини	3,119	3,113	3,010	3,103	3,171
Сукупне виробництво цукру	7,662	7,396	6,833	7,208	7,607
Імпорт цукру-сирцю	1,473	1,864	2,517	2,535	1,786
<i>Імпорт за програмами реекспорту (у сирій вазі)</i>	414	513	279	408	272
Сукупний імпорт	1,887	2,377	2,796	2,943	2,058
Сукупна пропозиція	11,089	11,405	11,139	11,543	11,119
<i>Експорт за програмами реекспорту (сиря вага)</i>	383	184	123	191	136
Сукупний експорт	383	184	123	191	136
Внутрішнє споживання	8,993	9,590	9,473	9,684	9,866
Інші втрати	81	121	151	214	167
Сукупне використання	9,074	9,711	9,624	9,898	10,033
Запаси на кінець періоду	1,632	1,510	1,392	1,454	950
Сукупний розподіл	11,089	11,405	11,139	11,543	11,119

Джерело: USDA

2.3. Сприяння внутрішній переробці у ЄС¹⁰

У зв'язку з реформуванням ринку цукру в ЄС, з 26 вересня 2008 року була припинена система відшкодування експортерам як цукру так і цукровмісної продукції. З жовтня 2008 року підприємства харчової промисловості не можуть більше отримувати експортне відшкодування для компенсації вищих внутрішніх цін на цукор у ЄС. Єдина альтернатива, яка залишилась для підприємств харчової промисловості, які експортують свою продукцію на світові ринки, це так звана Програма сприяння внутрішній переробці у ЄС (англ. Inward Processing Relief - IPR). Вцілому, IPR стосується не тільки цукрової галузі, проте деякі розділи Програми є специфічними саме для цукрової галузі. Відповідно до IPR, європейський переробник може використовувати цукор зі світових ринків для виробництва своєї продукції, не сплачуючи імпорتنих мит та податків, за умови, що готова продукція експортуватиметься на світові ринки. IPR має на меті підтримку конкурентоспроможності цукрової галузі коли більше не можна відшкодувати експортні витрати; функціонально IPR нагадує програми реекспорту в США.

IPR буває двох видів: призупинення та повернення. Коли використовується IPR виду «призупинення», всі імпортні платежі тимчасово припиняються, якщо товари декларуються до програми IPR. Коли використовується IPR виду «повернення», імпортні платежі сплачуються при перетині митної території ЄС. Проте трейдери та виробники

¹⁰ Цей розділ написано з використанням інформації з: загальна характеристика Схем Сприяння Внутрішній Переробці:

http://customs.hmrc.gov.uk/channelsPortalWebApp/channelsPortalWebApp.portal? nfpb=true& pageLabel=pag eVAT_ShowContent&id=HMCE_CL_000229&propertyType=document (Завантажено 20 березня 2011 року);

аспекти, що стосуються безпосередньо цукрової галузі:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/procedural_aspects/imports/inward_processing/taxud%282009%292033_en.pdf (Завантажено 20 березня 2011 року) та

http://customs.hmrc.gov.uk/channelsPortalWebApp/channelsPortalWebApp.portal? nfpb=true& pageLabel=pag eLibrary_PublicNoticesAndInfoSheets&propertyType=document&columns=1&id=HMCE_PROD1_029866

(Завантажено 20 березня 2011 року);

можуть повернути сплачене мито при експорті товарів.¹¹ Нижче ми надамо коротку характеристику основних елементів програми IPR, які стосуються безпосередньо цукру.

Для того щоб отримати сприяння, особа чи компанія мають отримати дозвіл на імпорт або закупку товарів за умовами програми IPR. Дозвіл на внутрішню переробку можна отримати тільки за умови задоволення «економічних умов», тобто коли це завдає шкоди інтересам виробників ЄС. Тобто потрібно пройти «економічний тест». Більше ніяких економічних тестів проходити не потрібно, якщо заявка попадає в одну з наступних категорій: i) товари некомерційного походження, ii) контракт робочої переробки чи звичайної форми обробки, iii) товари отримані під час попереднього дозволу, наданого після перевірки економічних умов; iv) сукупна вартість імпорту на одного заявника і за один календарний рік для кожного 8-значного коду товарної номенклатури CN не перевищує 150 000 євро, v) заявник має сертифікат дозволу на імпорт цукру в рамках створення врівноваження пропозиції на ринку. Якщо жодна із зазначених вище умов не виконана, заявник повинен пройти експертизу відповідно до наступних економічних умов за *Кодами*.

- *Код 10:* недоступність. Заявник має довести, що товари, заявлені до імпорту, недоступні у ЄС;
- *Код 11:* ціновий випадок. Заявник має довести, що не зважаючи на факт наявності подібних товарів у ЄС, їхня ціна робить запропоновану операцію економічно недоцільною; у зв'язку з розривом у цінах на цукор між ЄС та світовими ринками, заявки під кодом 11 є найбільш поширеними.
  - ✓ Випадок 1: Цукор-сирець з буряку під кодом CN 1701 12 90 у ЄС дорожче щонайменше на 50 €/т ніж цукор-сирець не європейського походження під кодом CN 1701 11 90 (цукор-сирець не для переробки),
  - ✓ Випадок 2: Білий цукор у ЄС під кодом CN 1701 99 10 дорожче щонайменше на 50 €/т ніж білий цукор не європейського походження під кодом CN 1701 99 10,
  - ✓ Випадок 3: якщо цінова різниця, описана вище менше ніж 50 €/т, але заявник може довести, що використання цукру європейського походження призведе до нульової або від'ємної маржі прибутку,
  - ✓ Випадок 4: якщо цінова різниця, описана вище менше ніж 50 €/т та заявник не хоче видавати інформацію, що може бути врахована у випадку 3, він/вона можуть використати інші способи доказу факту, що використання цукру європейського походження призведе до нульової або від'ємної маржі прибутку.
- *Код 12:* порівнювальні товари. Заявник має довести, що контракт з третьою країною зумовлює, що порівнювальні товари будуть вироблені з специфічних імпортних товарів, які відповідають умовам щодо захисту промислових та комерційних прав інтелектуальної власності.

---

¹¹ Закон про IPR опубліковано у Офіційному Журналі Європейської Спільноти під назвою Council Regulation (EEC) No 2913/92, який засновує Митний Кодекс Спільноти (Community Customs Code) та Commission Regulation (EEC) No 2454/93 який встановлює положення для його дії. Закон ЄС щодо звільнення від сплати ПДВ при імпорті міститься у 6й Директиві щодо ПДВ, яка розшифрована у Законі Великобританії щодо ПДВ 1994 року (Value Added Tax Act 1994), за яким у 1995 році був створений відповідний Орган для Регулювання ПДВ. Інші національні закони та Директиви щодо ПДВ також можуть застосовуватись.

- Код 99: економічні умови, які слід виконати з інших причин.

Авторизація (також і стосовно цукру) включає наступне: i) митні органи мають видати рішення та заяву на IPR не пізніше 30 дня з дати отримання заяви, ii) період дії авторизації встановлюється на 6 місяців, iii) період звільнення (проходу) встановлюється на 6 місяців, iv) якщо попередня еквівалентна партія товарів була авторизована, імпорт (заміна) товарів має бути виконаний на 3 місяці експорту еквівалентних товарів.

Для покриття будь-яких потенційних митних боргів, що можуть з'явитись, мають вимагатись застави у вигляді готівкових депозитів або банківських гарантій. Зазвичай вони не вимагаються; тільки у разі виникнення певних умов. Однією з таких умов може бути випадок, коли при переміщенні певних товарів, що розглядаються, збільшуються ризики, та якщо цукор з тростини або буряка підпадає під цю категорію. Це включає пересування таких товарів до/від порту, до/від помешкань, де виконувалась переробка, та між місцезнаходженнями та операторами, що ухвалені за такою ж самою авторизацією. У випадку з цукром не існує мінімальної гарантійної ставки, однак вона визначається на базі поточних митних зборів, які можуть стягуватись. Готівковий депозит надається разом із декларацією на IPR та повертається, коли компенсована продукція або незмінені товари реекспортуються з ЄС або переходять до іншого розпорядження. Якщо від постійного імпортера/експортера вимагається забезпечення у якості частини авторизації, він може побажати надати єдину гарантію, яка буде приведена у відповідність в залежності від задекларованих до IPR товарів.

Відповідно до інформації USDA12, імпорт цукру до ЄС за Програмою IPR у 2008/09 маркетинговому році був близько 300 000 тон цукру-сирцю (сиря вага) у порівнянні з 213 000 тон у 2007/08. Ці обсяги, як і у випадку США, є незначними, щоб мати будь-який вагомий вплив на цукровий ринок ЄС-27.

Таблиця 3 Баланс цукру у ЄС-27

Показник, тис тонн	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Запаси на початок періоду	5,088	2,720	3,130	2,232	2,375
Виробництво цукру з буряка	17,450	15,350	13,758	16,400	14,500
Виробництво цукру з тростини	307	264	256	430	300
Сукупне виробництво цукру	17,757	15,614	14,014	16,830	14,800
Імпорт цукру-сирцю	2,995	2,451	2,611	2,100	3,000
Імпорт рафінованого цукру (у сирій вазі),	535	597	569	520	575
Сукупний імпорт	3,530	2,948	3,180	2,620	3,575
Сукупна пропозиція	26,375	21,282	20,324	21,682	20,750
Експорт цукру-сирцю	5	11	8	7	10
Експорт рафінованого цукру (у сирій вазі)	2,434	1,645	1,324	2,400	1,450
Сукупний експорт	2,439	1,656	1,332	2,407	1,460
Внутрішнє споживання	19,816	16,496	16,760	16,900	17,000
Інші втрати	1,400	0	0	0	0
Сукупне використання	21,216	16,496	16,760	16,900	17,000
Запаси на кінець періоду	2,720	3,130	2,232	2,375	2,290
Сукупний розподіл	26,375	21,282	20,324	21,682	20,750

Джерело: USDA

¹² EU-27 Sugar Annual 2010. GAIN Report N E50033. USDA Foreign Agricultural Service

2.4. Росія та Білорусь

Щорічно близько 40% цукру в Росії виробляється з імпортованого цукру-сирцю. У 2010 році російський імпорт цукру-сирцю збільшився на 66,7% дпр (до 2,1 млн тонн)¹³. Давальницький цукор-сирець складає менше 5% від загального обсягу імпортованого цукру-сирцю до Росії. В Російській Федерації не існує спеціального закону про давальницькі операції у зовнішньоекономічній діяльності (як, наприклад, у США, чи Україні). Замість цього дані операції регулюються Митним кодексом Росії (див. глави 19, 31)¹⁴ та називаються «переробкою на митній території». Інші закони, які регулюють давальницьку переробку, це Цивільний Кодекс (глава 37)¹⁵ та Податковий Кодекс (глави 21, 22)¹⁶. Відповідно до Митного кодексу, сировина, що імпортується та обробляється на території Росії із зобов'язанням подальшого реекспорту протягом певного періоду часу (визначеного наперед), звільняється від будь-яких податків і митних зборів (стаття 179). Періоди для реекспорту чітко наперед не визначаються, але вони мають відповідати циклу переробки імпортованої продукції. Економічні агенти мають отримати дозвіл на імпорт або отримання товарів відповідно до цього митного режиму. Забезпечення для відшкодування будь-яких потенційних митних боргів, не вимагається, якщо заявлені митні збори і платежі складають менше 20 000 рублів (709 дол. США). У всіх інших випадках забезпечення може надаватись у формі: i) застави товарів, ii) банківських гарантій, iii) грошових депозитів, iv) гарантій.

Давальницька переробка цукру-сирцю добре розвинена в Білорусі. З початку поточного десятиліття і до 2007 року цукрова галузь переробила приблизно 0,5 млн. т цукру-сирцю. Більша частина цього цукру була експортована до Росії без сплати податків. У 2007 році Росія ввела квоти на цукор з Білорусі, які становили 150 000 тон у 2009 та 2010 роках. Білорусь експортує рафінований цукор до країн СНД (Україна, Молдова і країни Балтії), Центральної Азії та Закавказзя. У 2010 році виробництво рафінованого цукру з імпортованого тростинного цукру-сирцю збільшилось на 68,2% дпр і досягло 394 900 тон (48% від загальної кількості виробленого у Білорусі рафінованого цукру).¹⁷

3. Економічний аналіз операцій з давальницькою сировиною

3.1. Економічна модель

Ринок цукру в Україні можна схематично зобразити за допомогою простої моделі (Рисунок 1). Ринок функціонує в режимі тарифної квоти на імпорт (див. TRQ на Рисунок 1). Для спрощення ми не враховуємо ефект квоти на внутрішнє виробництво бурякового цукру. Згідно домовленостей в рамках СОТ, Україна застосовує тарифну квоту на імпорт 260 тис тон цукру-сирцю, при якому імпорт в межах квоти оподатковується за ставкою 2% (WQT на Рисунок 1) та за ставкою 50% - понад обсяг квоти (AQT на Рисунок 1)¹⁸.

На Рисунок 1а) SS та D відображають відповідно криві пропозиції та попиту. Наслідком використання тарифної квоти TRQ, є утворення клину між світовою (P_W) та внутрішньою ціною (P_D). Сьогодні ця різниця між світовою та внутрішньою ціною відповідає величині

¹³ Укragроконсалт: <http://www.ukragroconsult.com/>.

¹⁴ <http://www.tks.ru/codex/1000000019>

¹⁵ <http://base.garant.ru/10164072/37/#2037>

¹⁶ <http://base.garant.ru/10900200/21/#10008>

¹⁷ Дані Укragроконсалт: <http://www.ukragroconsult.com/>.

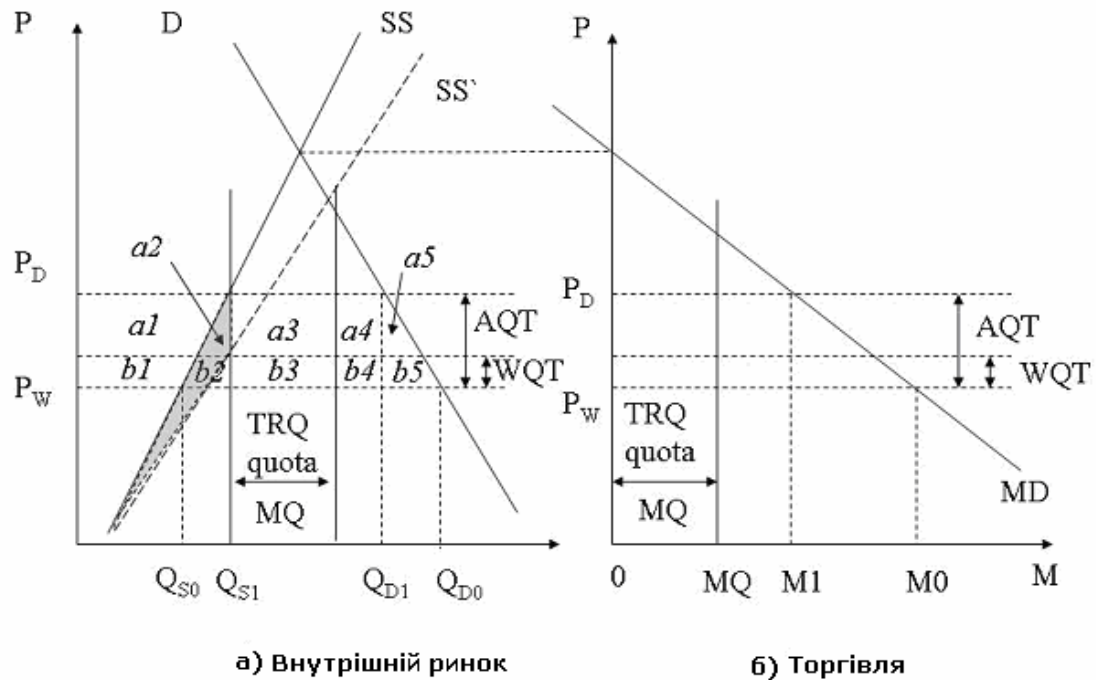
¹⁸ Згідно з умовами вступу до СОТ, обсяг квоти мав зрости до 263.9 тис тон у 2009 році та 267.8 тис тон з 2010 року.

ставки імпортного мита понад обсяг квоти, тобто 50%. Це можна краще відстежити на Рисунок 16), на якій зображено криву попиту на імпорт цукру MD. Тут внутрішня ціна P_D дорівнює сумі світової ціни P_W та ставки мита на імпорт понад обсяг квоти. Обсяг внутрішнього споживання за умов режиму квотування TRQ, дорівнює Q_{D1} , обсяг внутрішнього виробництва Q_{S1} , а загальний обсяг імпорту – $(Q_{D1} - Q_{S1})$. Режим TRQ передбачає імпорт певної частини цукру зі ставкою мита в межах квоти WQT, але решта імпортується зі ставкою для імпорту понад обсяг квоти AQT.

Оскільки режим TRQ сприяє підвищенню внутрішньої ціни, він утворює надлишок виробника (прибутки виробника) обсягом $a1+b1$ гривень, оскільки заводи можуть продавати цукор за вищими цінами, ніж за умов відсутності квотування імпорту. У той же час, населення (та у випадку з цукром інші виробники цукровмісної продукції) втрачають, оскільки змушені купувати цукор за вищими цінами. Це відображається у вигляді зменшення надлишку споживача (грошового еквіваленту оцінки ступеня задоволення споживачів) на величину $a1+...+a5+b1+...+b5$ гривень. Уряд отримує $b3$ гривень у вигляді надходжень від сплати імпортного мита в межах квоти та $a4+b4$ гривень від сплати імпортного мита понад обсяг квоти. Існують також додаткові $a3$ гривень, які отримують власники ліцензій на імпорт, які мають змогу купувати цукор по світовій ціні P_W , сплачувати імпортне мито в межах квоти та продавати за ціною P_D на внутрішньому ринку. Таким чином, виникають сукупні втрати добробуту (безповоротні втрати) розміром $a2+b2+a5+b5$ гривень. Іншими словами, не дивлячись на те, що режим квотування надає переваги виробникам, захищаючи їх від зовнішньої конкуренції, сукупний ефект такої політики є негативним. Проведено дуже багато досліджень про втрати внаслідок TRQ (див. наприклад, Коо, 2002). Оцінка впливу регулювання ринку цукру для України, наведено наприклад в Nivievskyi and Strubenhoff (2009) та Striewe (2001).

Рисунок 1 Моделювання економіки ринку цукру в Україні та впливу давальницької переробки

Джерело: Власна презентація на основі Gaisford and Kerr (2001)

Одним з важливих ефектів давальницької переробки цукру-сирцю та її належного регулювання є покращення ефективності використання вітчизняних виробничих потужностей. Іншими словами, переробка давальницької сировини дозволить зменшити фіксовані витрати (а отже і сукупні витрати) на тону виробленого (бурякового) цукру. В моделі на Рисунок 1а) це зменшення витрат відповідає повороту кривої SS, оскільки вона відображає граничні витрати виробників. Припустимо, що крива SS зміщується до положення SS'. Площа фігури зафарбованої сірим кольором (трикутника) під початковою кривою SS показує позитивний ефект від переробки давальницької сировини; це є ніщо інше як різниця між витратами на виробництво цукру обсягом Q_{S1} за умови відсутності та присутності переробки давальницької сировини. Площа трикутника залежить від великої кількості ринкових параметрів, проте чистий ефект очевидний. Не зважаючи на площу трикутника, переробка давальницької сировини дозволяє зменшити загальні втрати добробуту\ефективності, спричинені режимом TRQ. Як видно з Рисунок 1а) площа трикутника принаймні частково покриває трикутник сукупних втрат $a2+b2$.

Іншим важливим ефектом, який складно відобразити за допомогою Рисунок 1 є те, що переробка давальницької сировини допомагає виробникам цукровмісної продукції залишатися конкурентоспроможними на світовому ринку за умов високих внутрішніх цін на цукор, спричиненні режимом квотування імпорту. Виробники можуть імпортувати цукор-сирець без сплати мита за світовими цінами та потім реекспортувати його у вигляді цукровмісної продукції.

3.2. Кількісний аналіз переваг давальницької переробки: модельні розрахунки

В цій частині ми намагаємося кількісно оцінити переваги давальницької переробки. Використовуючи інформацію з різних джерел, та на основі розрахунків для типового цукрового заводу в Україні, ми оцінюємо вплив збільшення тривалості робочого циклу (завдяки переробці давальницької сировини) на розмір фіксованих витрат на тону бурякового цукру. Крім того ми визначаємо, як витрати на виробництво цукру реагують на збільшення ступеня завантаження виробничих потужностей.

В Таблиця 4 наведено модель та основні припущення. Ми припускаємо, що типовий цукровий завод в Україні працює в середньому 70 днів та переробляє за цей час близько 190 тис. тон цукрових буряків. Це відповідає переробці 2700 тон цукровоих буряків на добу. Норма виходу цукру в моделі становить 12% для цукру з буряків та 97,6% для цукру з цукру-сирцю (див. Nivievskyi and Strubenhoff, 2009). Далі ми припускаємо, що переробка давальницької сировини збільшить виробничий цикл заводу до 270 днів тобто на 200 днів, при цьому обсяг виробництва цукру з цукру-сирцю за добу протягом наступних 200 днів дорівнює обсягу виробництва цукру з буряку протягом перших 70 днів роботи заводу.

Інші припущення стосуються структури витрат на виробництво цукру та розрахунку референтних цін на цукор-сирець. З багатьох надійних джерел ми з'ясували, що витрати переробки однієї тони цукрових буряків становлять 263,8 грн (див рядок I.2 в Таблиця 4). Співвідношення змінних і постійних витрат становить 89% до 11%¹⁹. Середні витрати на переробку цукру-сирцю у 2010 році склали близько 75 дол. США за тону (не враховуючи витрат на перевалку та транспортування)²⁰. Витрати на транспортування та перевалку становили відповідно 20 та 10 дол. США за тону. Ціна імпортованого цукру-сирцю розрахована на основі ціни нью-йоркської біржі NYBOT (Контракт #11 – fob Карибський порт) з урахуванням маржі торгівлі/фрахт у розмірі 50 дол. США за тону та максимальної премії за поляризацію 3,75%. Вибрати певне значення ціни NYBOT складно, оскільки ціни змінюються доволі часто. Як видно з Рисунок 3, останнім часом ціни на цукор стрімко зростали, подекуди перевищуючи ціни на білий цукор. За розрахункову ми беремо середньорічну ціну на цукор-сирець у 2010 на рівні 27 центів за фунт (за свідченнями експертів ця середня ціна збережеться і в 2011 році). Оскільки імпорт давальницької сировини не обкладається митом та ПДВ, ми не враховуємо ці податки в наших розрахунках. Крім того, ми не враховуємо можливу премію (маржу) переробного заводу.

Таблиця 4 Модельні розрахунки: переробка цукрового буряка та цукру-сирцю

Основні припущення: середні значення за 2010 рік	
Виробничий цикл:	70 днів/рік + 200 днів на давальницької переробку цукру-сирцю
Переробка буряків:	190 000 тон за сезон
Потужність заводу:	близько 2700 тон за добу
Вихід цукру з буряків:	0,12
Вихід цукру з цукру-сирцю	0,976
Сценарій I: виробничий цикл 70 днів	Сценарій II: Сценарій I + 200 додаткових днів

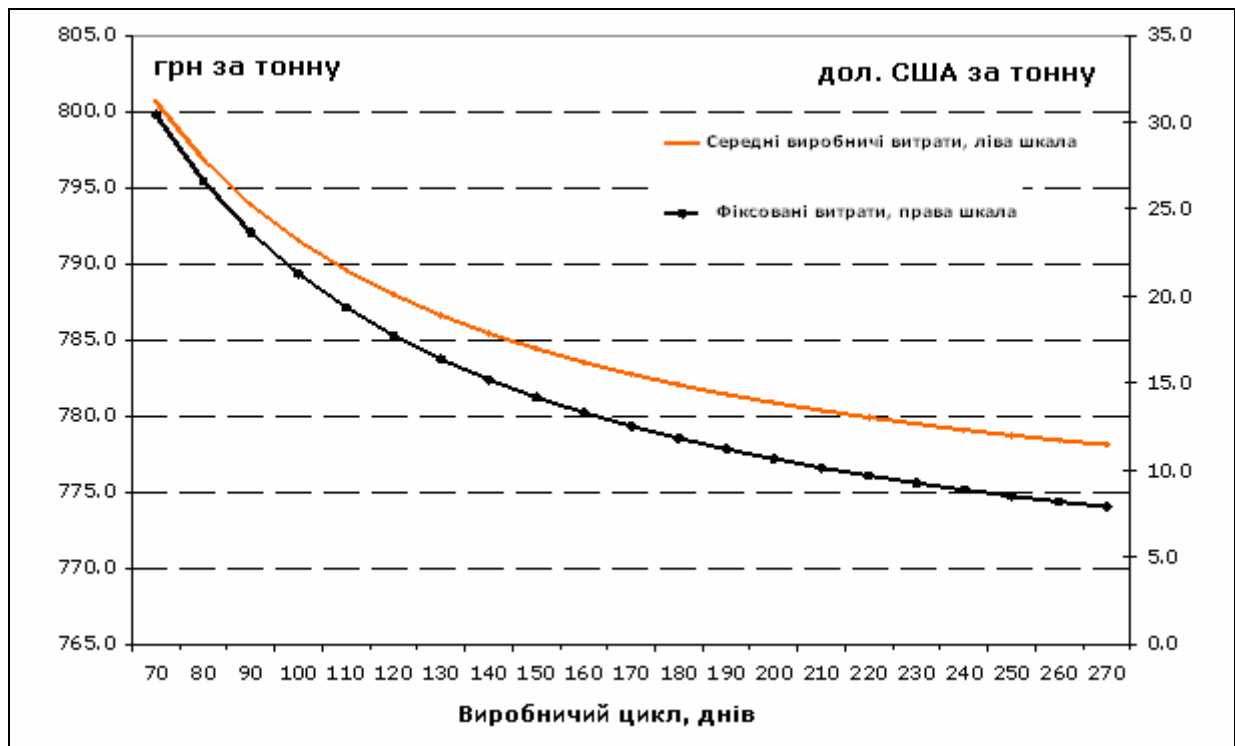
¹⁹ За даними різних звітів інвестиційних банків

²⁰ Інформація від представників консалтингової агенції AAA та Südzucker AG Mannheim/Ochsenfurt

Виробництво цукру з буряків			Переробка цукру-сирцю		
I.	на тону ц. буряків	усього (70 днів)	II.	на тону цукру-сирцю	усього (200 днів)
1) сировина			1) сировина		
1а) цукрові буряки, тонн	1,0	190000,0	1а) цукор-сирець, тон: [I.4/70]*200/0.976	1,0	66744,7*
1b) вартість буряків, грн без ПДВ	440,0	83600000,0	1b) вартість цукру-сирцю, дол. США, сif Чорне море	667,6	44556989,4
2) витрати переробки, грн: I.2a + ...+ I.2d	323,8	61522000,0	2) витрати переробки (без фіксованих): II.2a+...+II.2d	105,0	7008196,7
2а) змінні витрати переробки, грн	234,8	44608580,0	2а) змінні витрати переробки, дол. США	75,0	5005854,8
-			2b) Витрати на приймання, дол. США	10,0	667447,3
2с) транспортні витрати, грн (в межах 40 км)	60,0	11400000,0	2с) транспортні витрати, дол. США	20,0	1334894,6
2d) фіксовані витрати на переробку, грн	29,0	5513420,0	2d) фіксовані витрати на переробку, дол. США	0,0	0,0
3) загальні виробничі витрати, грн: I.1+ I.2	763,8	145122000,0	3) загальні витрати, дол. США: II.1+II.2	772,6	51565186,1
4) виробництво цукру, тонн: I.1а*норму виходу	0,12	22,800.0	4) виробництво цукру, тонн: II.1а* норму виходу	0,976	65142,9
5) витрати на виробництво цукру, грн без ПДВ: I.3/ I.4	6365,0	6365,0	5) витрати на виробництво цукру, дол. США, без ПДВ та імпортного мита: II.3/ II.4	791,6	791,6
6) обмінний курс, грн/дол. США	7,95	7,95	6) обмінний курс, грн/дол. США	7,95	7,95
7) Витрати на виробництво цукру, дол. США: I.5/ I.6	800,6	800,6	7) Витрати на виробництво цукру, дол. США: II.5	791,6	791,6
8) Фіксовані витрати/виробництво цукру (70 днів), дол/тонну: I.2d/I.4/I.6	30,4	30,4			
Фіксовані витрати/виробництво цукру (270 днів), дол/тонну: (I.2d/I.4)/(I.4+II.4)					7,9

Джерело: власні розрахунки на основі даних з різних джерел та консалтингової агенції ААА.
Примітка: *Ми припускаємо, що обсяг виробництва цукру з цукру-сирцю за добу протягом наступних 200 днів дорівнює обсягу виробництва цукру з буряку протягом перших 70 днів роботи заводу

Рисунок 2 Фіксовані та сукупні витрати на виробництво бурякового цукру внаслідок збільшення завантаження виробничих потужностей

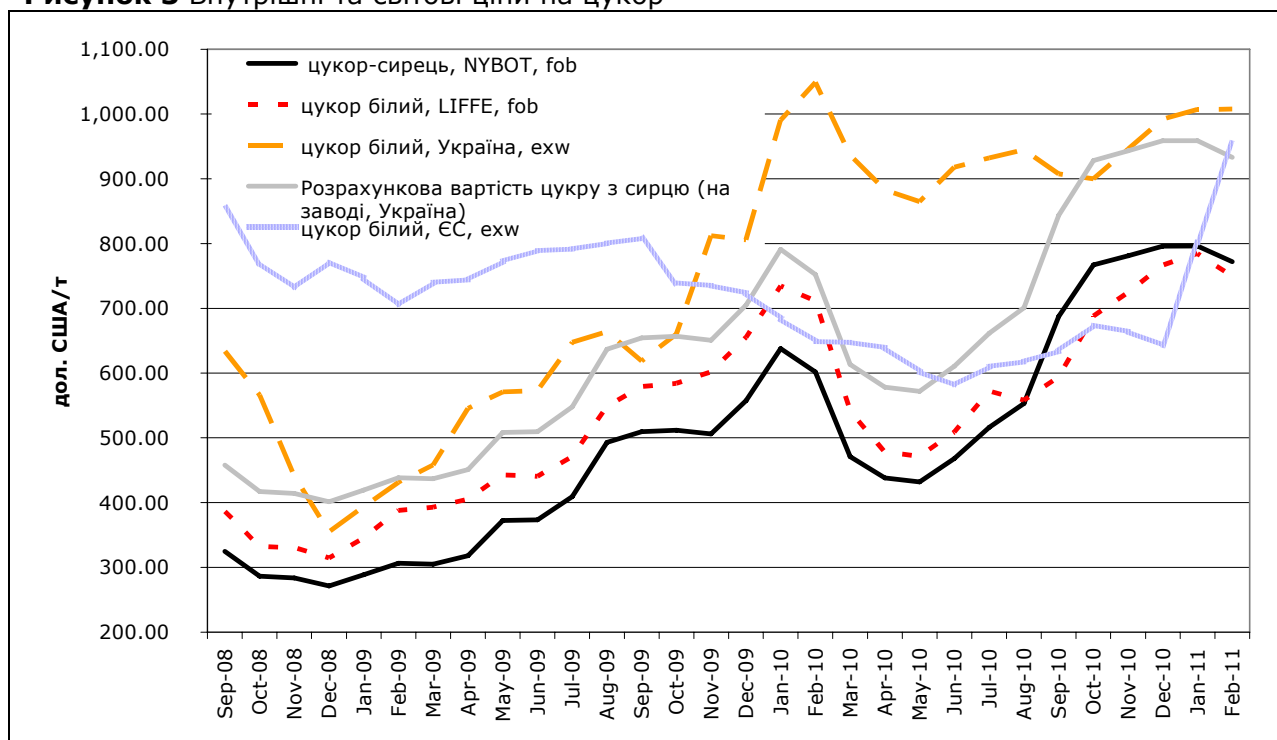

Як видно з Таблиця 4, після проведення усіх необхідних розрахунків, витрати на виробництво цукру з цукрових буряків та цукру з цукру-сирцю становлять відповідно 800 дол. США та 792 дол. США за тонну. Постійні витрати на виробництво цукру з буряків становлять 30,4 дол. США за тонну за умови, коли завод працює 70 днів на рік, тобто переробляє лише цукрові буряки. Якщо завод зможе переробляти цукор-сирець протягом наступних 200 днів, відповідні постійні витрати зменшуються до 7,9 дол. США, тобто у 4 рази. На Рисунок 2 відображено залежність величини середніх виробничих витрат та постійних витрат від кількості днів роботи заводу. Як видно з Рисунок 2, ця залежність є нелінійною. Відповідні криві стають більш плоскими по мірі збільшення виробничого циклу, тобто граничні вигоди від продовження періоду роботи зменшуються. Збільшення виробничого циклу з 70-ти до 80-ти днів зменшує загальні витрати на 3,8 дол. США за тонну, але аналогічне 10-ти денне збільшення циклу з 260 до 270 днів – лише на 0,3 дол. США за тонну. В цілому сукупні витрати за рахунок продовження терміну роботи заводу з 70 до 270 днів зменшуються на 22,5 дол. США за тонну. Для типового модельного заводу це означає загальну економію витрат величиною **півмільйона дол. США**. За даними асоціації виробників «Укрцукор», близько 40 цукрових заводів в Україні здатні переробляти цукор-сирець. Якщо припустити, що усі вони матимуть можливість переробляти цукор-сирець, то збільшення завантаження виробничих потужностей за рахунок переробки давальницької сировини може допомогти заощадити близько **20 млн дол. США**. Іншими додатковими вигодами можуть бути: а) додаткові інвестиції у збільшення виробничих потужностей та виробництво цукрових буряків, б) збільшення заробітної плати зайнятих у секторі, в) зниження ціни на цукор, г) додаткові надходження до бюджету.

Додатковими перевагами давальницької переробки, як вже згадувалося вище, є підтримка конкурентоспроможності експортно-орієнтованих виробників цукровмісної продукції (наприклад, кондитерських виробів) в умовах високих внутрішніх цін на

цукор внаслідок дії режиму квотування. Як чітко видно з Рисунок 3, давальницька переробка допомагає врівноважити ринок при недостатній пропозиції. На Рисунок 3 відображено розрахункову ціну на цукор з цукру-сирцю на основі цін NYBOT з вирахування премії за поляризацію, витрат на перевезення та переробку, та норми виходу цукру. Переробка давальницького цукру-сирцю була не вигідною до осені 2009 року. Виробники цукровмісної сировини не відчували б ніякої різниці при купівлі цукру з буряків чи з сирцю. Втім з початком копання буряків стало зрозумілим, що заводи не отримують достатньо сировини. Внутрішні ціни на цукор стрімко зросли, в той час як світові ціни впали. У цій ситуації, з врахуванням різниці між ціною exw в Україні та розрахунковою ціною цукру з сирцю, імпорт та переробка давальницької сировини могли б бути вигідною для виробників цукровмісної продукції для утримання своїх витрат на конкурентному рівні. Втім цього не трапилось, оскільки заборона операцій з давальницькою сировиною не дала змоги скористатися цією можливістю з початку 2010 року.

Рисунок 3 Внутрішні та світові ціни на цукор

Джерело: Власна презентація на основі даних консалтингової агенції AAA; DG Agri (Європейська Комісія); <http://www.ers.usda.gov/Briefing/Sugar/Data.htm>

Можна навести додаткові переваги, що можуть виникнути за певних обставин, якими можуть скористаються українські цукрові заводи. Україна знаходиться посеред двох надто регульованих цукрових ринків Росії та ЄС. Реструктуризація режиму ринку цукру в ЄС (зокрема зниження індикативної ціни до 404 євро за тонну), призвела до скорочення виробництва цукру в ЄС з 2006 року, що в свою чергу утворило структурний дефіцит розміром понад 3 млн тонн на рік. Очікувалося, що відповідні обсяги будуть завозитися з третіх країн. Проте цього не сталося, адже світові ціни на цукор перевищували рівень цін ЄС (див. Рисунок 3). Крім того, несприятливі погодні умови в багатьох країнах виробників цукрового буряку призвели до скорочення виробництва цукру в ЄС на 1,8 млн тонн, збільшуючи розмір дефіциту. Внутрішні ціни відреагували на це відповідно, і у березні 2011 року цукор продавався по більш ніж 900 євро за тонну (1274 дол. США/тонну) тобто на 300 дол. США вище, ніж в Україні. Для

вирішення проблеми дефіциту цукру на внутрішньому ринку, ЄС дозволив безмитний імпорт 300 тис. тонн. Оскільки цінова різниця між білим цукром та цукром-сирцем незначна, переробники чи великі споживачі швидше за все купуватимуть білий цукор. Україна могла б імпортувати давальницький цукор-сирець, переробляти його та експортувати в ЄС (за умов наявності споживачів та дотримання стандартів якості). Україна також могла б експортувати білий цукор за програмою IPR для подальшого експорту виробниками ЄС цукровмісної продукції. Переробка давальницької сировини дозволить вітчизняним виробникам цукру конкурувати з російськими заводами за азійським ринком збуту. Це, за умов перевиробництва, може допомогти експортні ринки навіть для бурякового цукру.

3.3. Занепокоєння, пов'язані з давальницькою переробкою

У цьому розділі ми обговоримо деякі найбільш поширені занепокоєння з приводу давальницької переробки цукру-сирцю. Проте ми не розглядатимемо проблеми контролю за дотриманням законодавства у сфері регулювання давальницьких схем. Як показано на Рисунок 3, переробка цукру-сирцю може бути дуже конкурентоспроможною по відношенню до виробництва бурякового цукру в Україні. Особливо це можна було спостерігати у 2010 році. В інші роки конкурентоспроможність була граничною, або й зовсім відсутня.

Основним занепокоєнням, пов'язаним з переробкою давальницького цукру-сирцю, називають можливість заміщення виробництва бурякового цукру переробкою цукру-сирцю. Фактично це відобразиться на зменшенні площ цукрових буряків та зниженні виробництва цукру з буряків в Україні. Однак дві сили діють проти цього. Перша – це світовий досвід, який показує, що переробка цукру-сирцю є великомасштабною, низькорентабельною діяльністю²¹, що в основному обумовлена рівнем премії білого цукру [ціною перевагою білого цукру, скориговану на транспортні витрати та поляризацію (очищення) цукру]. Це, однак, важко визначити у кількісному вираженні, оскільки існує багато динамічних параметрів, які треба врахувати при розрахунках (див. наприклад в Таблиця 4, а також те, що цукор-сирець має широкий спектр поляризації в залежності від походження і процесу виробництва). Замість цього розраховується різниця між цінами на цукор-сирець та рафінований білий цукор (ціновий диференціал).²² Як показано на Рисунок 3, ціни на цукор демонструють високий рівень волатильності. Ціни на цукор-сирець подвоїлися з травня 2010 року та досягли 30-річного максимуму через побоювання низьких світових запасів; це призвело навіть до від'ємного цінового диференціалу, що робило переробку цукру-сирцю (навіть належним чином проконтрольовану) економічно недоцільною.

Для України диференціал між сірою суцільною та пунктирною червоними лініями на Рисунок 3 демонструє доцільність запровадження давальницької переробки в Україні. За нормальних умов (наприклад, у 2008-09 роках) переробка цукру-сирцю була лише граничною, якщо прибутковою взагалі, оскільки дві цінові лінії майже співпадають. Тільки у періоди дефіциту, коли пропозиція цукрових буряків недостатня, переробка цукру-сирцю є прибутковою, як це було у 2010 році.

²¹ Загалом мають виконуватись наступні загальні умови: i) завод з виробництва цукру-сирцю з буряків має розташовуватись у припортовій зоні або поруч із заводом, що переробляє цукор-сирець, оскільки транспортування цукру-сирцю на переробку на завод, розташований всередині країни, є високо витратним, ii) ціна цукру-сирцю має бути доцільною; iii) виробничі потужності мають бути великими (Asadi, 2008).

²² Gudishnikov та ін (2004).

Інший фактор – це зростаюча конкурентоспроможність виробництва цукру з буряків в Україні, особливо у вертикально-інтегрованих компаніях, тобто в агрохолдингах. Модельні розрахунки собівартості виробництва цукру з буряків, наведені у Таблиця 4, припускають, що цукровий завод купує буряк у фермерів. У вертикально інтегрованих структурах вартість сировини (буряків) буде значно нижчою. Припускаючи відносно велику врожайність у 45-55 т/га, витрати на цукрові буряки зменшуються до близько 200 грн/т, що більш ніж у два рази нижче, ніж ми припускали у Таблиця 4. За такої вартості цукрових буряків, собівартість цукру з буряків знижується до близько 550 дол. США/ т (без ПДВ), що близько 220 дол. США/т нижче відповідної собівартості рафінованого цукру та є конкурентоспроможним навіть за умови поточних високих світових цін на цукор (більше 700 дол. США/т, див. Рисунок 3). Тобто за поточних світових економічних умов та за умови подальшого існування значного протекціонізму українського ринку цукру, заміщення виробництва цукру з буряку на переробку цукру-сирцю з тростини виглядає дуже малоімовірним. Більше цього, досвід Росії підтверджує це. Як вже зазначалось вище, щорічно близько 40% цукру в Росії виробляється з імпортного сирцю. У 2010 році російський імпорт цукру-сирцю збільшився на 66,7% дпр (до 2,1 млн. т). Це, однак, не зашкодило цукровій галузі Росії. Навпаки, Росія поступово збільшує посівні площі під цукрові буряки (з короткостроковими коливаннями), а також покращує врожайність та норми виходу цукру (цукристості) з цукрових буряків (Bodin та Gudoshnikov, 2010).

4. Висновки та рекомендації

Давальницька переробка цукру-сирцю інтенсивно використовується у світовій торгівлі. Цукор-сирець (понад обсягу, необхідного для внутрішнього споживання) імпортується без сплати імпортних мит та податків за світовими цінами для подальшої переробки та реекспорту у вигляді білого цукру або цукровмісної продукції. Такі схеми характерні для країн з високим ступенем захисту внутрішнього ринку. Для цих країн переробка давальницької сировини є способом компенсації високих цін на цукор для виробників цукровмісної продукції, які є результатом витратної політики на цьому ринку; для цукрових заводів, переробка давальницької сировини означає збільшення ефективності використання виробничих потужностей після доволі короткого сезону цукроваріння з цукрового буряка.

Існування тарифної квоти на імпорт цукру-сирцю в Україні призводить до зростання внутрішніх цін, тому переробка давальницької сировини виглядає цілком природнім явищем в таких умовах. Проте віднедавна сільськогосподарська продукція та продукти харчування не можуть використовуватись в давальницьких операціях через заборону, яка з моменту набуття чинності Закону України №1782 «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи» 22 грудня 2009 року.

У цій роботі ми стверджуємо, що за теперішнього значного рівня захисту внутрішнього ринку цукру в Україні, на сьогодні давальницька переробка цукру-сирцю є доцільною. Використовуючи теоретичну модель ми показуємо, що давальницька переробка здатна зменшити величину втрат добробуту, які виникають внаслідок квотування імпорту цукру-сирцю. Таке скорочення відбувається в основному за рахунок збільшення ефективності використання виробничих потужностей після закінчення сезону цукроваріння з цукрових буряків. На основі модельних розрахунків, ми показуємо, що

типовий цукровий завод здатен заощадити близько півмільйона дол. США завдяки давальницькій переробці. Для всієї галузі це означає зменшення витрат на 20 млн. дол. США.

Іншою важливою вигодою, яку надає давальницька переробка, це підтримка конкурентоспроможності експортно-орієнтованих виробників цукровмісної продукції за умов високих внутрішніх цін на цукор внаслідок квотування імпорту цукру-сирцю, та урівноваження ринку за умов недовиробництва бурякового цукру. За нашими підрахунками до осені 2009 року цукор-сирець був не вигідний виробникам цукровмісної сировини; проте вже з початку 2010 року давальницький цукор-сирець міг би послабити вплив від стрімкого зростання внутрішніх цін на цукор задля утримання виробничих витрат на конкурентному рівні. Втім цього не відбулося через заборону давальницьких операцій з початку 2010 року.

За певних обставин, давальницька переробка цукру-сирцю відкриває для України експортні можливості. Україна заходиться поміж двома надто регульованими цукровими ринками Росії та ЄС. Внаслідок реструктуризації, дефіцит цукру на внутрішньому ринку ЄС на сьогодні складає близько 3 млн тонн на рік. Цього маркетингового року несприятливі погодні умови та високі світові ціни на цукор збільшили обсяг дефіциту ще на 1, 8 млн тонн. Ціни на цукор в ЄС відреагували відповідно, і сьогодні перевищують українські на 300 дол. США за тонну. Оскільки у ЄС запроваджена квота на безмитний імпорт цукру у розмірі 300 000 тон для подолання дефіциту цукру, Україні могла б переробити цукор-сирець на давальницьких умовах та експортувати його до ЄС. Крім того, вітчизняні цукрові заводи могли би експортувати білий цукор до ЄС за програмою IPR, звідки він експортувався би європейськими виробниками або трейдерами у вигляді цукровмісної продукції (наприклад, кондитерських виробів). Переробка давальницького цукру дозволить українським виробникам цукру конкурувати з російськими за ринки Азії. А це, у разі перевиробництва, допомогло б знайти експортні ринки навіть для українського бурякового цукру.

За умов теперішнього рівня захисту внутрішнього ринку цукру, занепокоєння про можливі негативні наслідки для бурякоцукрової галузі від давальницької переробки цукру-сирцю малоймовірні. А саме висловлюється думка, що давальницька переробка цукру-сирцю може витіснити буряковий цукор, а відтак площі під буряком зменшуватимуться. За нашими розрахунками, зростання врожайності цукрових буряків та норм виходу цукру (цукристості), насамперед в вертикальних інтегрованих компаніях підвищує конкурентоспроможність бурякового цукру порівняно з переробкою цукру-сирцю, особливо за високих цін на цукор-сирець, які спостерігаються на сьогодні. Це видно з досвіду Росії, де навіть за значних обсягів переробки цукру-сирцю зростають площі під цукровим буряком.

І насамкінець, нездатність уряду проконтролювати належне виконання законодавства щодо давальницьких схем не повинно замінювати очевидні економічні переваги від давальницької переробки цукру-сирцю. Натомість, уряд може використати приклад ЄС, США та Росії в контролі та регулюванні таких операцій.

5. Список використаної літератури

- Asadi M (2008). *Beet-sugar handbook*. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Gudishnikov S., Jolly L. and Spence D. (2004). The World sugar market. International sugar organization (ISO)
- Jenkins, F. (2004) The United States, Chapter 20. In Kingsman J. (eds) *Sugar Trading Manual*. Second editions. Woodhead Publishing Limited, Abington Hall, Abington.
- National Confectionaries Association (2007) Sugar Re-Export Primer. Available at http://nca.files.cms-plus.com/Sugar_ReExport_Primer.pdf (Accessed 20 March, 2011)
- Gaisford, J.D. and W.A. Kerr (2001). Economic Analysis for International Trade Negotiations. The WTO and Agricultural Trade. Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK.
- Won W. Koo Alternative U.S. and EU Sugar Trade Liberalization Policies and Their Implications Review of Agricultural Economics, Vol. 24, No. 2, pp. 336-352
- Nivievskiy, O., and H. Strubenhoff (2009) 'Restructuring of the Sugar Sector in Ukraine'. In Strubenhoff H., Burakovskyy I., Movchan V. (eds) (2009) Agriculture, Bioenergy and Food Policy in Ukraine – Analyses, Conclusions and Recommendations. ADEF-Ukraine. Kyiv
- Striewe (2001) Who Gains and Loses – Import Tariffs and Tariff Rate Quotas for Sugar and Grain in Ukraine. In von Cramon-Taubadel S., S. Zorya and L. Striewe (eds) Policies and Agricultural Development in Ukraine, Germany: Shaker Verlag, pp. 134-143.
- Bodin, A., and S. Gudoshnikov (2010) Belarus, Kazakhstan and Russia: Three countries – one sugar market. *International Sugar Journal*, vol. 112, No 1338